

DENAR

(Nadaljevanje)

Drugič se lahko zgodi, da bo v prometu blaga v vrednosti 15.000 dolarjev. To je vsota blaga in njegovih cen. Na razpolago pa je le 10.000 zlatih dolarjev. Ali se bo povečala vrednost zlatih dolarjev? Ne bo se. Pojavilo se bo pomanjkanje denarja, kmalu pa bo začel dotekati. Od kod? Iz vseh blagajin in kanalov, kjer je začasno nakopičen kot blago. Od tod bo denar pohitel na tržišče. Neko količino zlatih palic bodo prekovali v novce.

Drugačna pa je stvar, če opravlja funkcijo menjalnega sredstva namesto zlata papirnati denar. Vrednost papirnatega denarja je relativna; odvisna je od razmerja med količino papirnatega denarja in količino zlatega denarja, ki bi ga potrebovali za neko blagovno količino v prometu. Vzemimo, da znaša vsota cen te blagovne količine, ki je v prometu, 10.000 dolarjev. Če je vsak dolar samo enkrat v obtoku, je za promet potrebnih 10.000 dolarjev. V obtoku pa je lahko papirnati denar. Namesto 10.000 zlatnikov lahko izdamo 10.000 papirnatih listkov po en dolar. Razmerje med zahtevano količino zlatnikov in količino papirnatih listkov je 1:1. Praktično predstavlja v funkciji menjalnega sredstva vsak papirnati dolar en zlati dolar. V tem primeru bo sredene, bo veljal toliko kot en zlati dolar.

Prihodnje leto pa je v prometu enaka količina blaga. Država pa je natisnila 20.000 papirnatih listkov. Ali bodo imeli sedaj papirnati dolarji enako vrednost kakor prej? Ne bodo je imeli. Iz papirnatih listkov ne more nihče izdelati zob, niti skovati palic; niti ne bodo blagovni proizvajalci tako neumni, da bi kopicili papirnato blago. Končno jih je izkušnja naučila, da so ti papirnati listki pri vsaki večji motnji le kup papirja in nič več. Kaj nastane v tem primeru? Se naprej je v obtoku 20.000 papirnatih dolarjev. Promet pa terja samo 10.000 zlatih dolarjev. Ker pa so vsi papirnati dolarji v obtoku, imamo tedaj dvakrat več papirnatega denarja, kakor bi potrebovali zlatega denarja. V tem primeru velja en papirnati dolar toliko, kolikor pol dolarja ali dva papirnata dolarja toliko, kolikor en zlati dolar.

Kako bo prišlo to do izraza? Do izraza bo prišlo tako, da se bodo cene povsod dvakrat povečale. To pomeni da temelji zakon obtoka papirnatega denarja na zakonu obtoka zlatega denarja. Papirnati denar je predstavnik vsote zlata. Kolikor bo v obtoku neka velika vsota papirnatega denarja večja kakor je vsota potrebnega zlatega denarja — se bo vrednost papirnatega denarja znižala, cene pa se bodo dvigale. Prišlo bo do inflacije.

Kolikor je ta množina papirnatega denarja večja, toliko manjša je vrednost vsake papirnatote. Zato se cene povečujejo in so s tem v zvezi prizadeti vsi stalni skladi, dneve se znižujejo, prav tako pa tudi vrednost hranilnih vlog.

Da bi imel papirnati denar vrednost, ni zato potreben niti gram zlata, niti v prometu, niti v bančnih blagajnah, ker dobi papirnati denar svojo vrednost iz prometa. Zanj je bistveno, kakšna mno-

žina blaga je naprodaj na trgu in kakšno je tedaj praktično razmerje med količino blagovne množine in količine papirnatega denarja.

9. Druge funkcije denarja

Razen teh bistvenih funkcij ima denar še tri funkcije, ki se zgodovinsko razvijajo. Ena izmed funkcij denarja je, da je sredstvo za kopicenje blaga. O tem smo delno že govorili. Blagovnemu proizvajalcu je prav tako nujna, ker mu služi kot določeno jamstvo kupne moči, kot določena rezerva družbenega dela, s katero razpolaga in katere se posluži v primeru, da ne more prodati svojega blaga, mora pa kupiti sredstva za življenje in proizvodnjo. Nadalje ima denar v funkciji sredstva za kopicenje blaga vlogo rezervoarja, kamor se steka začasno odvečni denar in od koder doteka v obtok denar tedaj, ko terja obtok večjo količino denarja.

Razen tega se denar pojavlja tudi v funkciji plačilnega sredstva. Razvoj blagovne proizvodnje in denarnih razmerij pripelje do tega, da morajo nekateri proizvajalci prej kupiti, preden so izdelali svoje izdelke. Morajo nakupiti, preden je njihovo blago pripravljeno za prodajo. Kmet kupi na primer umetna gnojila jeseni, njegov pridelek pa pride kot pridelek na trg prihodnje leto. Kasneje proda svoje blago in naknadno plača z denarjem svoj prejšnji nakup. Opravka imamo s obrajenim vrstnim redom blagovne metamorfoze. Najprej pride do nakupa, najprej se izvede druga metamorfoza blaga. Gnojila smo kupili, čeprav žito še ni napravilo prve metamorfoze. Ko potem prodamo žito, ga spremenimo v denar, ne moremo kupovati naprej, temveč moramo s tem denarjem končati prejšnji nakup, moramo ga plačati. V tem smislu služi denar kot plačilno sredstvo. Pravilni vrstni red metamorfoze je: žito — denar — umetna gnojila. Tu pa je vrstni red obrnjen: kredit — umetna gnojila; nato sledi žito — denar in z denarjem plačamo svoj dolg.

Končno imamo funkcijo denarja kot svetovnega denarja. Kot svetovni denar služi za kupno sredstvo v mednarodnem blagovnem prometu, nato kot plačilno sredstvo v mednarodnih ekonomskih odnosih in kot oblika prenosa bogastva iz ene države v drugo. V določenih političnih krizah si kapitalisti prizadevajo, da spremenijo kapital v zlato in zlate palice, te naložijo na ladjo in z njimi bežijo v drugo državo, kjer se počutijo bolj varne s svojim kapitalom.

Kot svetovni denar ta nima nobene posebne uniforme. Tja se ne poda drugače kakor... po teži. Na svetovnem trgu obračunavajo po teži. Vseeno je, ali gre za kovane novce ali za zlate palice.

10. Ó količini za obtok potrebnega denarja

Blagovni promet zahteva neko količino denarja, s katero je mogoče blago spra-

viti v promet, ga prodajati in kupovati. Količina je ta količina v nekem času? Določa jo več činiteljev. Če izhajamo iz funkcije denarja kot menjalnega sredstva, tedaj so ti činitelji:

- množina blaga, ki je v prometu;
- njegova vrednost oziroma cene;
- in... hitrost obtoka, povprečna brzina denarnega obtoka.

Dejansko lahko izrazimo prva dva činitelja skupno kot vsoto blagovnih cen, ki jo je treba realizirati. To velja na eni strani. Na drugi strani je denar kot menjalno sredstvo. Ker lahko služi isti novce v prometu več blaga, je potrebno praktično za ves blagovni promet manj denarja, kakor znaša seštevek blagovnih cen v prometu. In to toliko manj, kolikor pogosteje se posamezni novci pojavljajo v vlogi menjalnega sredstva za razno blago. Proizvajalec proda na primer jajce za 10 din; takoj kupi v trafikki vžigalice — za istih 10 dinarjev; trafikant kupi sladole — izda istih 10 dinarjev; sladoledar kupi dopisnico in tako naprej. Vsota cen tega blaga je 40 dinarjev... vse pa je bilo realizirano z 10 dinarskim denarjem, to je s štirikrat manjšo količino.

To se dogaja v vsem blagovnem prometu. V skladu z naglico prodaj in nakupov blaga uporabljamo nekatere novce manj, druge bolj. Nekateri so zelo pogosto v obtoku. Zato se stvarno realizira neka povprečna brzina vseh kosov denarja. Ta brzina pa je činitelj, ki zmanjšuje količino potrebnega denarja v obtoku. Ta količina je toliko manjša, kolikor večja je povprečna brzina obtoka — pri enakem seštevku blagovnih cen, ki jih je treba realizirati.

Splošna formula za količino denarja v obtoku je torej:

Množina blaga krat cene
povprečna brzina obtoka

Ali: seštevek blagovnih cen delimo s povprečno brzino denarnega obtoka.

To formulo pa moramo naprej razviti zaradi funkcije kredita oziroma denarja kot plačilnega sredstva. Očitno je namreč, da v nekem času za del blagovne množine, ki ga dajo na kredit, ni potrebna navzočnost denarja. (To blago dejansko dajo za kreditni denar, menico, to je pismeno zadolžnico dolžnika, da bo plačal z denarjem, ko bo za to nastopil rok.) Po drugi strani je denar potreben za plačilo dolgov, ki v tem času dospejo. Toda ne vsi. Del teh dolgov vzajemno poravnajo. Ker širi blagovna proizvodnja krog ekonomskih vezi in razmerij, krog vzajemnih dolgov in terjatev, se del teh ob določenem času poravnava popolnoma računsko. Za to imamo tudi posebne obračunske zavode.

Zato se glasi razvita formula o količini denarja, ki je potreben za obtok: vsota blagovnih cen, manj prodaje na kredit, plus dospela plačila dolgov, manj del dolgov, ki se poravnajo vzajemno... in vse to deljeno s povprečno brzino denarnega obtoka.

(Nadaljevanje na 20. strani)